

Zes misverstanden over krimp

Bevolkingsdaling vraagt om een geheel nieuwe manier van denken en doen als het gaat om de ruimtelijke inrichting van ons land. Groei zit in onze genen. Structuren en systemen zijn uitsluitend gericht op groei. In dit artikel beschrijven we de zes misverstanden die zich manifesteren in een situatie van krimp. En we geven aan hoe op een meer adequate wijze met krimp kan worden omgegaan.

Op internationaal schaalniveau is de trend zichtbaar van een afname van de bevolkingsgroei. Ook Nederland krijgt daarmee te maken. In de vorige editie van *ROMagazine* is in beeld gebracht hoe de trend van regio tot regio verschilt, en dus ook hoe de consequenties verschillen.

1 'We krimpen omdat we niet mogen bouwen'
Welke wethouder geeft niet graag het startsein voor een nieuw te ontwikkelen woningbouwlocatie? Daarnaast is de verdien capaciteit van het 'rood' jarenlang een welkome aanvulling geweest op de gemeentebegroting. Wanneer gemeenten te horen krijgen dat is uitgegaan van een te ambitieuze en te optimistische woningbouwprogrammering,

zijn vaak de woningbouwplannen al vastgesteld en de bouwvergunningen al vergeven. 'Als we geen toestemming krijgen om te mogen bouwen, dan zullen we inderdaad gaan krimpen', is dan een regelmatig te horen verwijt van gemeenten aan het adres van de provincie. Daar wordt vaak aan toegevoegd: 'Nieuwbouw is nodig om het voorzieningenniveau in stand te houden. We moeten ruimte krijgen om te mogen bouwen voor onze eigen uitbreiding.'

Ganzedijk:
communicatie laat
te wensen over.
Foto: ANP

De omslag in ons denken en doen van groei naar krimp begint met bewustwording. Wat zijn de demografische ontwikkelingen in een regio? Wat zijn trends in geboorte- en sterftcijfers? Welke migratiepatronen zijn zichtbaar? Dergelijke vragen dienen allereerst van een antwoord te worden voorzien. Om op basis daarvan de bewustwording te bevorderen dat de groei van de bevolking in Nederland afneemt, dat de samenstelling van onze bevolking verandert en dat in bepaalde delen van Nederland het aantal inwoners (fors) zal afnemen.

2 'Krimp is een tijdelijk fenomeen, een reguliere demografische golfbeweging'

Een krimpregio roept negatieve associaties op en wordt niet gezien als een gebied met een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Verleidelijk is het dan de krimp te ontkennen. Dat uit zich in het verwijzen naar reguliere demografische golfbewegingen, zoals die ook in het verleden hebben plaatsgehad. Ook in het begin van de jaren negentig was

immers sprake van leegstand in bepaalde delen van de woningvoorraad.

Op basis van inzicht in de demografische ontwikkelingen in een regio, zijn als vervolgvragen aan de orde: wat zijn binnen deze ontwikkelingen de reguliere golfbewegingen? En wanneer gaat het om structurele demografische en ruimtelijk-economische veranderingen?

Op basis van feiten, cijfers en uitkomsten van onderzoek is een nadere analyse vereist van de gevolgen van bevolkingsdaling. Op de terreinen van wonen (leegstand) en onderwijs (scholen onder de opheffingsnorm) zijn de gevolgen van krimp als eerste zichtbaar. Maar ook op andere terreinen als economie, arbeidsmarkt, mobiliteit, zorg, cultuur en welzijn heeft krimp gevolgen. En vooral: de financiën. Krimp kost geld. Immers, de bron van inkomsten die gepaard gaat met kwantitatieve groei, droogt op in een

Met minder mensen het niveau van welvaart en welzijn in stand houden of accepteren dat het welvaartsniveau lager wordt

situatie van krimp. Realisatie van woningbouw kan niet langer gezien worden als verdien capaciteit. Financiering voor voorzieningen vanuit woningbouw valt weg in een situatie van krimp. Ook op het terrein van de financiën is het dus van belang de gevolgen van bevolkingsdaling in beeld te brengen.

3 'Krimp biedt kansen'

Voorals stedenbouwkundige bureaus en architecten hebben de mond vol van de kansen die krimp zou bieden. Rapporten, conferenties en congressen krijgen bij voorkeur pakkende titels als 'Krimp als kans', 'De kramp uit de krimp', 'Kansen voor nieuwe vitaliteit' en 'De nieuwe mogelijkheden van krimp'.

Krimp biedt weliswaar kansen om kwaliteit van gebieden te verbeteren, maar te gemakkelijk wordt in dergelijke visies en plannen voorbijgegaan aan de investeringen die daarvoor nodig zijn en aan het feit dat daar niet of nauwelijks opbrengsten tegenover staan. Laat staan dat is onderzocht wie welke investeringen kan plegen.

Het aantal daadwerkelijke voorbeelden in de praktijk in Nederland over welke kansen verzilverd zijn vanuit een krimpsituatie, is uitermate schaars. Het Topteam Krimp¹ koos niet voor niets als titel voor hun rapportages aan Limburg en Groningen 'Krimp als structureel probleem'. Het inzicht in feiten en cijfers en de integrale analyse van de gevolgen van bevolkingsdaling vormen het vertrekpunt voor → →

het realistisch duiden van de opgave. Die opgave is om met minder mensen het niveau van welvaart en welzijn in stand te houden of te accepteren dat het onvermijdelijk is dat het welvaartsniveau naar een lager niveau gaat.

Voor een goed begrip van het proces van afscheid nemen van groei en het accepteren van krimp is een vergelijking bruikbaar met het rouwproces, zoals psychologe Elisabeth Kübler-Ross dat heeft ontwikkeld. Zij beschrijft in dit proces de fasen van ontkenning, emotie, vechten, aanvaarding en inspiratie. De stelling bij dit model is dat alle fasen doorlopen moeten worden om op realistische wijze tot nieuwe inspiratie te komen. De ervaring hierbij is ook dat dit een proces is van enkele jaren.

4 'De gemeente is verantwoordelijk voor de aanpak van krimp'

Vooraf provincies, die zich de afgelopen periode hebben beraden op hun rol en kerntaken, reageren bij de confrontatie met krimp met de opmerking dat dit de verantwoordelijkheid is van de gemeente. Terwijl elke gemeente de ruimte wil krijgen om woningen te realiseren en het voorzieningenniveau wil verbeteren. Hierdoor ontstaat onderlinge concurrentie tussen gemeenten.

Deze situatie laat zich illustreren met het 'Chicken game'. De essentie van dit spel is dat als geen van de spelers toegeeft, dit voor beiden het slechtst mogelijke resultaat geeft. De verantwoordelijkheid laten bij de gemeente, met onderlinge concurrentie tot gevolg, leidt dan tot een situatie met voor beide partijen het slechtst mogelijke resultaat.

Demografische ontwikkelingen vereisen per definitie een analyse op het schaalniveau van een regio

Voor gemeenten is het van belang uit te stijgen boven de eigen gemeentegrenzen en de eigen belangen. Demografische ontwikkelingen vereisen per definitie een analyse op het schaalniveau van een regio. De aanpak van gevolgen van demografische veranderingen vraagt om het vormen van regionale coalities.

De verantwoordelijkheid van gemeenten laat onverlet dat een belangrijke rol is weggelegd voor de provincie. Zoals ook verwoord in het 'Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling' (november 2009) beschikken de provincies over drie instrumenten om tot bovenlokale afstemming te komen:

- Sturingsinstrumenten (Wet ruimtelijke ordening).
- Financiële toezichtsinstrumenten.
- Eigen beleid, regelgeving en inspecties.

5 'Toerisme en recreatie als nieuw economisch perspectief'

In veel visies en plannen staan toerisme en recreatie centraal als kansen voor nieuwe economische perspectieven voor een krimpregio. Zo wordt bijvoorbeeld in een krimpregio als ambitie geformuleerd om de inkomsten vanuit recreatie en toerisme te verdubbelen. Als dat al zou lukken, gaat het nog altijd niet om substantiële bedragen of voldoende nieuwe werkgelegenheid.

De integrale analyse van gevolgen van bevolkingsdaling en een scherpe duiding van de opgave vormen de basis voor het ontwikkelen van een realistisch ruimtelijk-economisch perspectief voor krimpregio's, waarbij de kansen vanuit recreatie en toerisme niet moeten worden overschat.

6 'Ganzedijk was een incident'

Met het laatste misverstand benadrukken we wat er misgaat als de bevolking niet serieus wordt genomen en er onvoldoende zorgvuldig wordt gecommuniceerd.

Een kripsituatie stelt bestuurders voor lastige keuzes. Met als meest herkenbaar voorbeeld (naast Ganzedijk) het moeten sluiten van scholen. Om dergelijke keuzes succesvol te kunnen doorvoeren, is zorgvuldige communicatie en het actief betrekken van bewoners cruciaal.

↑ *Carla de Rie, partner Lysias Consulting Group, secretaris Topteam Krimp*

↑ *Friso de Zeeuw, praktijkongleraar Gebiedsontwikkeling TU Delft, directeur Nieuwe Markten bij Bouwfonds Ontwikkeling*

Noot

1. Het Topteam Krimp (bestaande uit Hans Dijkstal en Jan Mans) bracht in 2009, in opdracht van minister Van der Laan en staatssecretaris Bijleveld, advies uit aan de krimpregio's in Limburg, Groningen en Zeeland.